

ІНСТИТУЦІЙНА МОДЕРНІЗАЦІЯ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Вінницький національний технічний університет

Анотація. *Визначено основні інституційні проблеми та доміанти у національній економіці України. Запропоновано методологічну модель інституційної модернізації в контексті розвитку національної економіки, де не лише показано роль інституційного середовища в інноваційних економічних процесах, а й обґрунтована гостра необхідність корегування системи сучасних базальних соціально-економічних інститутів у зв'язку із необхідністю пошуку комунікативних зв'язків між економічними агентами.*

Ключові слова: ефективність, модернізація, інститут, національна економіка, управління, регулювання, соціум.

INSTITUTIONAL MODERNIZATION AS AN INNOVATIVE FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF THE NATIONAL ECONOMY

Abstract. *The main institutional problems and dominants in the economy of Ukraine are identified. A methodological model of institutional modernization in the context of national economic development is proposed, which not only shows the role of the institutional environment in innovative economic processes, but also the need to find communicative links between economic agents.*

Key words: efficiency, modernization, institute, national economy, management, regulation, society

Перш за все, принципово важливо відзначити, що на сьогодні національна економіка України потребує не "реформування", яке, як правило, передбачає використання стандартизованих алгоритмів управління, а вимагає системної "модернізації", тобто кардинального оновлення відповідно до сучасних вимог ринкової економіки. Отож, ключова відмінність між цими категоріями полягає у тому, що "реформування" являють собою перетворення за умови не знищення основ існуючої структури, тоді як "модернізація" не передбачає чіткого узгодження із функціонуючою системою. Відсутність такого диктату створює умови та можливості щодо застосування додаткових налаштувань у розвитку ринкових відносин. Отже, враховуючи сучасний стан національної економіки та недоліки процесів реформування, вважаємо, що нині мова має йти виключно стосовно проведення "модернізації національної економіки".

З іншої сторони, хотіли б наголосити на принциповій змістовній відмінності між термінами "реформа" та "модернізація". Адже, будь-яка реформа, на відміну від модернізації, передбачає повернення та / або відновлення до якоїсь вже відомої для соціуму форми, тоді як суть модернізації, найчастіше за все, полягає у створенні нових конфігурацій та / або функціональностей. Звідси висновок – ринкові реформи в Україні у 90 - х рр. ХХ ст. мали б передбачати повернення до вже відомої форми ринкової економіки. Однак, слід відзначити, що в українському соціумі на той час не було "історичної пам'яті" про ринкову економіку, що, такою ж мірою, стосується і механізмів розвитку єдиної системи взаємопов'язаних сфер та галузей. Саме тому більшість змін, які впроваджувалися вітчизняною владою у вигляді реформ, як правило, не принесли бажаного результату. Український соціум, ініціюючи та прогнозуючи ринкові зміни, за аналог мав лише іноземні приклади, тоді як на практиці стикнулися, по суті, із невідомими ефектами.

Необхідність модернізації національної економіки опосередковано підтверджується потужними імпульсами наукової активності стосовно необхідності вирішення проблеми розробки ефективних стратегій розвитку ринку. Невизначеність стосовно моделі та / або вектору розвитку національної економіки викликає природне занепокоєння у соціумі. Дійсно, сучасні процеси стосовно соціально-

економічного покращення в нашій державі відбуваються повільно, їхня результативність не є очевидною для можливих реципієнтів, а ефективність взагалі залишається предметом дискусій. Безперечно, що за таких умов потребують корекції та/або зміни форми і методів державного регулювання. Вважаємо, що без запровадження модернізації стратегії розвитку досягнути успіху у розвитку національної економіки неможливо.

Хотілося б зачепити і таке принципове питання, як інноваційно-інвестиційна діяльність. Потрібно відзначити, що в останній час вчені економісти приділяють і цій проблемі підвищену увагу [1; 2]. Таким чином, дискусії стосовно проблемних аспектів впровадження різноманітних інноваційно-інвестиційних моделей в національну економіку гостро постають у науковій літературі, прикладом чого можуть слугувати й інші роботи [3]. Саме тому, на нашу думку, необхідно проводити політику "економічного вичавлювання інвестицій", в основі якої повинно бути примушення інвесторів-нерезидентів, котрі виявили бажання здійснювати господарську діяльність, реєструватися на території України (так, як це, до речі, відбувається з комерційними банками, страховими компаніями та ін.). В іншому випадку, ми будемо постійно зіштовхуватися з соціально-економічною мімікрією як формою своєрідного самозахисту та/або нападу на інтереси держави.

На нашу думку, основним фактором, що породжує недовіру соціуму до влади, є непослідовність та суперечливість державного регулювання економіки в рамках традиційної концепції реформ. Зарадити цьому можна лише шляхом інституційної модернізації. Практика свідчить, що проводити будь-які заходи в умовах недовіри є складним завданням. Адже питання довіри є одним із ключових в системі соціально-економічних відносин. Вважаємо, що саме проблема інституційних модернізацій повинна зайняти одне із центральних місць, оскільки вона, по суті, є "вузьким місцем" у вітчизняній економіці.

Досвід переконав нас у тому, що головна увага під час розгортання ринкових реформ приділялася у першу чергу виробничим факторам та перерозподілу додаткової вартості на користь, до речі, дуже обмеженої за чисельністю, групи агентів, тоді як соціально-інституційні проблеми виступали, по суті, додатковим, хоча і неминучим тягарем (компонентою), якому – в силу низки різноаспектних обставин – не приділялася належна увага.

Слід розуміти, що, визначаючи цілі та проводячи заходи інституційної модернізації національної економіки, владі потрібно виходити із реальних можливостей та стану економіки і враховувати те, що певні інститути або ж їх невіддале композиціонування (тобто конкретне інституційне середовище) здатні гальмувати нововведення. Звідси корекція та контроль розвитку інститутів повинні бути впроваджені в такий спосіб, щоб узгоджувати інтереси якщо не усього соціуму, то хоча б вигоди основних учасників економічних відносин, які є явними та/або потенціальними реципієнтами.

Постановка питання про те, що саме інституційна модернізація в національній економіці може бути, по суті, інструментом щодо забезпечення переходу від екстенсивного розвитку ринкових відносин до інтенсивних форм, в цілому не викликає заперечень. Проте безперечно вимагає роз'яснень та конкретизації.

І тут, перш за все на нашу думку, потрібно розібратися в існуючих підходах стосовно розвитку ринкових відносин. Так, наприклад, екстенсивний розвиток ринкових відносин – це горизонтальна еволюція ринку; такий підхід властивий початковому етапу змін. Нині ж є серйозна потреба саме в інтенсивному розвитку ринкових відносин, тобто розвивати їх якісні характеристики.

Очевидно, що історичний та логічний аналіз змін дозволяє нам ідентифікувати основні фази екстенсивного та інтенсивного розвитку ринку, а також визначити їх ключові інституційні доміанти (головні ознаки) [4]. Переконані, що побудова реальної ринкової економіки Україна йде достатньо суперечливо, через нетрі антагоністичних інституційних протистоянь, що обумовлені дією змін інституційного середовища. Якщо говорити конкретно за національну економіку України, то на практиці багато слабких місць стосовно інституційних перетворень виникли внаслідок невідповідності між можливостями та задачами. В результаті проходження фаз інституційних змін, соціально-економічні відносини між агентами ринку стали більш конфліктними.

Реформування досить часто створює ефект "інституційного рикошету", під яким слід розуміти часткове несприйняття нового стану інститутів у соціумі за існуючих соціально-економічних умов. Слід усвідомлювати, що нові за функціональним станом інститути, будучи логічно більш складними об'єктами, вимагають адаптації стосовно існуючого інституційного середовища. А це, в свою чергу, вимагає ідентифікувати умовні схеми адресування соціально-економічної інформації для налаштування параметрів поведінки агентів ринку.

В результаті дії часу попередні фази інституційних змін втратили свою інформаційну цінність, а тому не можуть бути ефективно використані в сучасному управлінні економікою. Разом з тим, саме формування домінант та ідентифікація основних інституційних проблем цих фаз дозволяє на основі ретроспективного аналізу дослідити "історію інституційних змін". Як результат, це дозволить відмовитися від інститутів, що перешкоджають ринковому розвитку з одночасним залишенням у дії ефективних норм (мова йде у першу чергу про "хрестоматійні інститути" – власності, демократії тощо). Переконані, що саме фаза інтенсивного розвитку інституційних змін у формі модернізації здатна виступити важливим інструментом ринкового управління та вирішити значною мірою існуючі проблеми соціально-економічного змісту. При цьому, слід чітко усвідомлювати, що ринкову економіку не можливо розглядати в якості пасивного елемента, оскільки процес зміни системи потребує постійного корегування інформаційних потоків. Активне корегування (тобто цільові державні програми, відповідно орієнтовані) під час інституційної модернізації допустиме лише стосовно допоміжних інститутів (під такими розуміємо норми, що доповнюють детермінантні).

Таким чином, загальна авторська позиція передбачає необхідність пошуку та зміни базових сучасних інститутів, які найтіснішим чином пов'язані з соціально-економічним розвитком національної економіки. Цілком очевидно, що перспективи подальших досліджень полягають у вдосконаленні методичних основ інституційного аналізу функціонування національної економіки, а також створенні прогностичних моделей стосовно обґрунтування необхідності проведення інституційної модернізації.

З огляду на зазначене вище, хотіли б підкреслити, що перехід від ідеології реформ до ідеології інституційної модернізації національної економіки представляє собою чи не саму важливу інноваційну компоненту змін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Миллер Джереми. Правила инвестирования Уоррена Баффетта. Москва: Альпина Паблішер, 2018. 374 с.
2. Майорова І. М. Інвестиційно-інноваційний потенціал промислового підприємства. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Економіка і управління. 2019. Т. 30(69). № 2. С. 139-143. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_econ_2019_30\(69\)_2_28](http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_econ_2019_30(69)_2_28).
3. Грэхем Бенджамин. Разумный инвестор: полное руководство по стоимостному инвестированию: Москва: Альпина Паблішер, 2020. 568 с.
4. Семцов В. М. Інституціоналізація організаційно-поведінкових змін у діяльності підприємств аграрної сфери України: концепт неспостережуваних економічних процесів: монографія. Вінниця: ФОП Рогольська І. О., 2018. 480 с.

Семцов Володимир Михайлович – д.е.н., професор кафедри менеджменту, маркетингу та економіки Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця, e-mail: Semtsov_vm@ukr.net

Semtsov Vladimir M. – Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of Management, Marketing and Economics, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: Semtsov_vm@ukr.net